

Francesco Falchi. *L'inamovibilità dei vescovi nella Chiesa del Vaticano Secondo*. Padova 1979 ss. 167. Quaderni ed interventi dell' Istituto di storia delle istituzioni religiose e relazioni tra Stato e Chiesa dell' Università di Firenze n. 2. CEDAM — Casa Editrice Dott. Antonio Milani.

Jedną z reform wprowadzonych przez Sobór Watykański II jest norma zawarta w dekrecie *Christus Dominus*, n. 21, według której biskupi diecezjalni wskutek wieku lub innej przyczyny stali się niezdolni do spełniania swej funkcji pasterskiej i są usilnie proszeni, by zrzekli się urzędu spontanicznie lub na prośbę kompetentnej władzy. Przepis ten na pozór marginesowy stanowi poważną innowację w tradycji Kościoła oraz łączy się z samym pojęciem urzędu biskupiego.

Problematyka związana z tym przepisem jest przedmiotem omawianego studium, które zostało przeprowadzone w obrębie szerszych badań dotyczących „władzy i roli biskupów od Soboru Watykańskiego I do Soboru Watykańskiego II”, prowadzonych przy Instytucie historii instytucji religijnych oraz relacji między państwem i Kościołem Uniwersytetu we Florencji pod dyrekcją prof. F. Margiotta Broglio.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów.

We wstępie (s. 9 - 12) Autor umieszcza tematykę swej pracy w kontekście reform instytucji kościelnych oraz przedstawia przedmiot studium.

By ukazać zasięg i znaczenie innowacji soborowej, Falchi omawia w pierwszym rozdziale (s. 13 - 27) przepisy przedsoborowe w tej materii, uwydatniając, że w całej historii utrzymywana była zasada nieusuwalności biskupów. Takie stanowisko łączy się ściśle z doktryną, wypracowaną już przez Ojców Kościoła, o mistycznym małżeństwie biskupa ze swą diecezją. Zasada nieusuwalności dopuszczała jednak pewne wyjątki: pozbawienie urzędu z powodu jakiegoś „crimen”; a także usunięcie, przeniesienie oraz zrzeczenie się w przypadku, gdy do tego skłania poważna przyczyna związana z dobrem dusz. W żadnym jednak przypadku biskup, stając się niezdolnym, nie mógł być z tego powodu usunięty z urzędu wbrew swej woli.

W drugim rozdziale (s. 29 - 45) Autor

opisuje przebieg dyskusji soborowej, której owocem był wspomniany n. 21 dekretu *Christus Dominus* oraz wskazuje na normę wykonawczą zawartą w motu proprio „*Ecclesiae Sanctae*”, I, 11.

Trzeci rozdział (s. 47 - 94), najdłuższy, uwypukla, nadal opierając się na dyskusji soborowej, problematykę eklezjologiczną problemu i związane z nią rozwiązania instytucjonalne. Autor przedstawia krótko opinie odnośnie do stosowności zajęcia się tą kwestią przez Sobór, a następnie wypowiedzi na temat przyczyn pastoralnych będących podłożem propozycji Ojców Soboru zinstytucjonalizowania dymisji biskupów z powodu stałej choroby i osiągnięcia pewnego wieku; związku tejże propozycji z dobrem dusz; jej ewentualnej sprzeczności z prawem bożym oraz implikacji, jaką ona zawiera gdy chodzi o pojęcie urzędu biskupiego i relację biskupa z diecezją. Następnie zajmuje się dyskusją nad różnymi propozycjami zmierzającymi do rozwiązania problemu powstałego w związku z chorobą i podeszłym wiekiem biskupa, biorąc pod uwagę zwłaszcza usunięcie biskupa jako środek wyjątkowy, automatyczne zrzeczenie się oraz dymisję (z powodu wieku, choroby lub innych poważnych przyczyn). Wskazuje w końcu na kontrast między tezą obowiązkowego zrzeczenia się urzędu oraz zwykłego zalecenia tegoż zrzeczenia się; na dyskutowany problem podmiotu proponowanej normy (czy ma ona dotyczyć jedynie biskupów rezydencyjnych czy także i innych) oraz funkcji Stolicy Apostolskiej wobec podań o dymisję.

Przedmiotem czwartego rozdziału (s. 95 - 117) są głosy, wyrażone w pracach Soboru Watykańskiego II, na temat statutu biskupa zdymisjonowanego w wielorakich jego aspektach, jak: miejsce rezydencji, utrzymanie, powierzenie innych urzędów, prawa honorowe i przywileje, oraz tytuł. W ostatniej części tego rozdziału — kończącego przedstawianie dyskusji soborowej — Autor snuje ciekawe uwagi odnośnie do okoliczności (w roz-

woju chronologicznym), w jakich powstała aktualna dyscyplina oraz określa jej granice.

W następnym rozdziale, czyli piątym (s. 119 - 131) Autor — przechodząc do analizy aktualnej normy prawnej w omawianym przedmiocie — zajmuje się problemem obowiązkowości dymisji biskupów. Po wskazaniu hipotez podania się do dymisji, wyraża opinię, że w przypadku ukończenia 75 roku życia lub osobistego wezwania do dymisji ze strony Stolicy Apostolskiej, biskupi — biorąc pod uwagę aspekt społeczny i psychologiczny ich obecnej sytuacji — są w rzeczywistości, choć nie formalnie, zmuszeni do dymisji. Wskazuje też Falchi na kategorii biskupów zobowiązanych do podania się do dymisji oraz omawia zasięg dyskrecjonalności Stolicy Apostolskiej w przedmiocie tak gdy chodzi o stwierdzenie poważnej przyczyny, jak też o przyjęcie dymisji. Wypowiada się też na temat natury prawnej dymisji biskupów.

Statut biskupa podanego do dymisji w obecnym ustawodawstwie stanowi temat szóstego rozdziału (s. 133 - 147). Autor zajmuje się kolejno następującymi problemami: związek z kolegium biskupów, tytuł, prawa o charakterze osobistym i majątkowym, obowiązki, oraz, w końcu, uczestnictwo w konferencjach biskupów, w synodach partykularnych i soborach.

Ostatni rozdział pt. „Nieusuwalność i dymisje” (s. 149 - 160) ma charakter konkluzyjny. Opierając się na danych z „*Annuario Pontificio*”, Autor określa posoborową praktykę, gdy chodzi o dymisje, uwzględniając zarówno nastawienie biskupów, jak i rozwiązania Stolicy Apostolskiej. Następnie podkreśla dwa główne aspekty, które są wnioskami jego badań: a) różnicę między systemem zrzeczenia się z urzędu, przewidzianym w źródłach prawa, oraz obecną dyscyplinę w tym przedmiocie, co łączy się z różnym spojrzeniem na urząd pasterski biskupa; b) w jakiej mierze zinstytucjonalizowanie rezygnacji z urzędu zmienia zasadę nie-

usuwalności biskupów, i jakie są w tym punkcie konsekwencje wpływające z nowego ustawodawstwa. W końcu krótko przedstawia propozycje Papieskiej Komisji do reformy Kodeksu oraz zarysowuje problemy jeszcze otwarte.

Na ostatnich stronach książki znajdujemy wykaz cytowanych Ojców Soborowych (s. 161 - 165) oraz indeks nazwisk (s. 166 - 167).

Nietrudno dostrzec wartość pracy. Na skrótowo zarysowanym tle historycznym Autor szeroko przedstawił dyskusję soborową w swoim przedmiocie, by potem omówić aktualną dyscyplinę i wskazać perspektywy rozwoju. To jest słuszna droga, gdyż analiza dyskusji soborowej dostarcza światła do właściwej oceny aktualnej normy prawnej i praktyki, będących owocem tejże dyskusji oraz pozwala zrozumieć bezsprzeczne implikacje

teologiczne, gdy chodzi o urząd biskupi. Falchi oparł się zarówno na pracach komisji przygotowawczych, jak też na wypowiedziach w auli soborowej oraz następujących po sobie redakcjach schematów, uwzględniając całą skalę różnorodnych opinii i propozycji (z polskich Ojców Soborowych często jest cytowany śp. biskup Nowicki z Gdańska). Oprócz aktualnego przepisu prawa wziął pod uwagę także praktykę, co nie jest bez znaczenia. Wykład jest przejrzysty, Autor bowiem wyodrębnił poszczególne problemy i przedstawił je w sposób uporządkowany. Stwierdzenia bogato dokumentuje w przypisach (szkoda, że są one na końcu rozdziałów, a nie na poszczególnych stronach). Wykazuje rozwagę w wydawaniu osądów.

Ks. Zenon Grocholewski